

آموزش امنی

باید از مدارس

آغاز شود

گیتی شیروانی

همه ساله از سوی سازمان جهانی بهداشت به مناسبت سال روز جهانی بهداشت (۷ آوریل - ۱۸ فروردین) شعار خاصی که حاصل بررسی مهمترین نیازها و اولویتهای بهداشتی ملل مختلف جهان است اعلام می شود. شعار امسال اختصاص به پیشگیری و مراقبت از بروز سوانح^۱ و حوادث دارد. این شعار عبارت است از: "قدر زندگی خود را بدانیم و با بی احتیاطی و غفلت آن را به خطر نیندازیم". در قالب این شعار فرصتهایی به دست می آید تا مردم بویژه دانش-آموزان با آگاهی یافتن از خطراتی که در محیط کار و زندگی، سلامت آنان را به خطر می-اندازد وارد عمل شوند. هشدارها درباره خطراتی که تندرستی و کیفیت زندگی کودکان را ضایع می کند هر لحظه بیش از گذشته واضح تر و رساتر می شود؛ لذا باید همه مردم نسبت به علل و عواملی که به صورت حادثه، زندگی سالم آنان و بویژه کودکان را باخطر روبرو می کند آگاه شوند و از انجام کارهایی که جداً می تواند خطرزا و حادثه آفرین باشد، اجتناب ورزند.

مفهوم و ابعاد حادثه

حادثه واقعه ای است برنامه - ریزی نشده در زنجیره ای از وقایع عادی و معمولی که در اثر خطای انسان و یا فقدان ایمنی حاصل می شود. حادثه مظهر و عینیت بی دقتی انسان و وجود شرایطی غیر ایمن در محیط است، همچنان که بیماری سمبل و نشانه عینی وجود شرایط غیر-بهداشتی است.

حوادث از سه بعد اجتماعی، اقتصادی و انسانی حائز اهمیت است. از نظر انسانی بروز حادثه ملازم با درد و رنج برای مصدوم است و در صورتی که نتیجه حادثه با معلولیت توأم باشد، آثار و عوارض سوء روانی آن نیز حتی به صورت دائمی پدید می-آید. در صورتی که در بروز حادثه افرادی غیر از خود مصدوم دخیل باشند، فشار روحی ناشی از مشارکت در این حادثه تا مدتهای مدیدی ذهن خاطی و اطرافیان را به خود مشغول می کند.

از بعد اجتماعی بروز حادثه که منجر به فقدان نیروی مولد و خلاق در جامعه می شود، توسعه اجتماعی را دچار توقف و مشکل خواهد کرد. فردی که در اثر حادثه دچار مرگ یا

معلولیت و محدودیت تحرک و فعالیت می شود، بسته به درجه شدت وحدت صدمه جامعه را به دلیل از دست دادن نیروی کار دچار خسارت می کند. بعلاوه هزینه ننگه داری و درمان، توانبخشی، تغذیه، خوراک، پوشاک و بهداشت مصدوم نیز سرمایه مادی جامعه را مستهلک می سازد.

بعد اقتصادی حادثه

حادثه به هر درجه و شدتی که باشد نیازمند دریافت خدمات درمانی، توانبخشی و اورژانس است. بعلاوه باید زमान استراحت و معالجه را نیز در مورد افراد مولد در جامعه که از گردونه تولید دور می شوند، به هزینه های فوق افزود. مجموعه این هزینه ها، به هزینه آشکار ناشی از حادثه اطلاق می شود. هزینه های اقتصادی حادثه به هزینه های آشکار ختم نمی شود، بلکه هزینه های پنهانی و غیر علنی ناشی از حادثه که به علت انتقال خدمات اجتماعی، اقتصادی افراد وابسته به مصدوم بر دوش اقتصاد جامعه نهاده می شود، رقم بالایی را تشکیل می دهد. این رقم گاه بین ۳ الی ۱۰ برابر

هزینه‌های آشکار است.

برابر گزارش مجامع بین‌المللی^۲، صدمات و حوادث سالانه منجر به ۳/۵ میلیون مرگ و حدود ۲ میلیون معلولیت در جهان می‌شود. همچنین گزارشها بیانگر این واقعیت است که از هر ۴ مرگ در گروه سنی ۲۴-۱۵ سال، ۲ تا ۳ مرگ به علت صدمات عمدی و غیرعمدی می‌باشد. به عبارت دیگر ۵۰ الی ۷۵ درصد مرگ ناشی از حوادث در گروه سنی جوان صورت می‌پذیرد. علاوه بر آسیبهای^۳ جانی، هزینه‌های ناشی از مراقبتهای پزشکی و کاهش تولید سالانه، ۵۰۰ هزار میلیون دلار تخمین زده می‌شود. در کشورما نیز حوادث یکی از مشکلات مهم بهداشتی و اجتماعی است و براساس آمارهای منتشر شده در طی سالهای اخیر، حوادث همواره یکی از سه علت اصلی مرگ و میر بوده است. براساس آخرین گزارش از منابع موثق، ۱/۵ از علل کل مرگ و میر عمومی کشور را سوانح و حوادث به خود اختصاص داده است. با توجه به خسارتهای مالی و آسیبهای جانی ناشی از حوادث در می‌یابیم که جز مشارکت هرچه گسترده‌تر و فعالانه مردم و

سازمانهای ذی ربط، راهی برای کاهش میزان بروز حوادث و تقلیل خسارات آن وجود ندارد.

حوادث در آموزشگاهها

بررسیهای انجام شده نشان می‌دهد که کودکان و نوجوانان از جمله آسیب پذیرترین گروهها در برابر خطر حوادث هستند، زیرا محدودیتهای فیزیولوژیکی، فرایند رشد و نمو و پیشرفت حسی و حرکتی، ویژگیهای رفتاری، حس کنجکاوی، ماجراجویی و رفتارهای مخاطره‌آمیز، این گروه را مستعد ابتلا به حوادث می‌کند. این امر در کنار سایر عوامل محیطی مثل درجه ایمنی محیط زیست و میزان نظارت و مراقبت از سوی والدین، اشکال متفاوتی پیدا می‌کند.

حوادث و صدماتی که در داخل آموزشگاهها اتفاق می‌افتد عبارتند از: برق‌گرفتگی، سقوط از پله‌ها، زمین خوردگی، خفگی ناشی از گاز گرفتگی، ورود اجسام خارجی به چشم، گوش و حلق، مسمومیت ناشی از مواد غذایی فاسد، سوختگی ناشی از آتش یا مواد سوزاننده، جراحات ناشی از برخورد با اجسام و اشیای تیز و برنده،

ضربه در اثر نزاع، شکستگی و ضرب دیدگی دست و پا در اثر بازی.

علل و عوامل حوادث

سوانح و حوادث از یک شبکه علت و معلولی منشاء می‌گیرند که به سه عامل میزبان، محیط فیزیکی و محیط اجتماعی وابسته است.

۱- عوامل مربوط به میزبان در بروز حوادث عبارتند از: سن، جنس، وضع تأهل، شغل، میزان آگاهی فردی و نوع فعالیت اجتماعی.

۲- عوامل مربوط به محیط فیزیکی شامل: جاده، راه، محل کار، محل تحصیل، محل زندگی اوضاع جوی و زمان (شب، روز، فصل) است.

۳- عوامل اجتماعی عبارتند از: فقدان قانون و نبود نگرش و فرهنگ ایمنی در مردم و با عدم کنترل قوانین و مقررات و عدم التزام به رعایت آن مانند عدم طراحی صحیح و بهداشتی در نقشه نوع منازل، مدارس، جاده‌ها و سایر اماکن. این موضوع در مورد طراحی، تهیه و تولید انواع اتومبیل‌ها، وسائط نقلیه و ابزار کار نیز اهمیت دارد. همچنین وجود نقص فنی و

خرابی در ساختمانها، انواع وسایل موتوری و ماشینها و فرسودگی ابزار و محلهای کار و زندگی خطر بروز حوادث را افزایش می دهد. وجود وسائط نقلیه فرسوده و تردد آنها در خیابانها و جاده ها و نیز وسایل موتوری و ابزار مستهلک و ناامن در کارخانه ها و کارگاهها مزید بر علت است. عادات فردی نقش مهمی در کاهش کنترل حوادث برعهده دارند، بطور مثال: استفاده از کلاه، عینک و کمربند ایمنی جزء مقررات است، اما بسیاری از افراد به دلایل شخصی و عادات فردی از آنها

استفاده نمی کنند؛ لذا عدم رعایت موازین ایمنی و بهداشت و وجود عادت فردی موجب حادثه آفرینی می شود. عدم آموزش به افراد اجتماع بخصوص در مدارس نیز بخش مهمی از زنجیره علل و عوامل بالقوه بروز حوادث و سوانح را تشکیل می دهد.

سازماندهی و برنامه ریزی برای پیشگیری از بروز سوانح و حوادث

بدیهی است که برای پیشگیری از حوادث، بدون

سازماندهی و تشکیلات لازم، اقدام چشمگیر و اساسی صورت نمی پذیرد و هر سازماندهی صحیح نیز خود نیازمند بررسی و پژوهش به منظور برنامه ریزی مناسب است. بنابراین یکی از مهمترین قدمها در برنامه ریزی پیشگیری از حوادث، انجام تحقیقات و پژوهش پیرامون سوانح و حوادث است. تحقیقات و بررسیهای مختلف در خصوص پیشگیری از بروز حوادث و سوانح نشان می دهد که بخشی از برنامه های آمادگی برای مقابله با سوانح و حوادث،

برخورداری از دانش و اطلاعات کافی درباره شرایط بروز حوادث و راههای برخورد با آنهاست. آگاهی و عبرت از نتایج وقوع حوادث تلخ باید منجر به عکس العمل مناسب در جهت حذف زمینه بروز آنها شود. اگر نسبت به پیشگیری از حوادث احتمالی آینده اقدامی صورت نگیرد و حوادثی که خسارت مادی و جسمانی ناچیز برجای گذاشته است بی اهمیت تلقی شود، در هنگام بروز مجدد همان حادثه خسارت جسمی و مادی وسیع تری به بار می آید؛ لذا بلافاصله حتی بعد از هر حادثه کوچک باید پیرامون آن توجه و تعمق کافی کرد و در جهت ارائه راه حل و پیشگیری از بروز حادثه اقدام نمود.

بطور کلی ۴ محور اساسی در پیشگیری و مراقبت از حوادث مورد توجه قرار می گیرند:

۱- ایجاد فرهنگ ایمنی در جامعه:

بررسیهای پراکنده در خصوص علل حوادث و سوانح نشان می دهد که مفهوم حوادث

برای غالب مردم چیزی است خداخواسته، اتفاقی و اجتناب ناپذیر، در حالی که بررسیهای علمی مختلف نشان داده است که توزیع حوادث مطابق خصوصیات زمان، مکان و شخص می باشد و کاملاً قابل پیش بینی است. بنابراین ایجاد نگرش مطلوب و رفتارهای مناسب برای پیشگیری از حوادث در فرهنگ ایمنی مهم تلقی می شود. به عبارت دیگر آموزش موازین و اصول ایمنی باید جزء لاینفک فرهنگ آموزش و پرورش عمومی کشور تلقی گردد. ایجاد فرهنگ ایمنی در جامعه باید به وسیله آموزشهای لازم پشتیبانی شود. این پشتهوانه را باید در سنین فراگیری کودکان در اختیار آنها قرار دهیم تا به توسعه باورها و اعمال بهداشتی بینجامد. نظام آموزشی، وسیع ترین کانال برای انتشار دانش بهداشتی از جمله آموزش برای پیشگیری است؛

چرا که در جامعه ما بیش از $\frac{1}{4}$ از کل جمعیت را دانش آموزان تشکیل می دهند. باید توجه داشت ضرورت اجرای آموزش پیشگیری از حوادث در مدارس یکی از کلیدهای اصلی دستیابی به حداکثر قابلیت و توانایی فردی آحاد انسانی در توسعه

آتیه کشور است.

۲- الزام رعایت قوانین و مقررات بهداشتی و ایمنی:

در این جهت سازماندهی مناسب مانند: پیشگیری از تردد اتومبیل های فرسوده و مستهلک، رعایت قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی و عبور و مرور، همکاری شهرداری و اداره راهنمایی و رانندگی در ایجاد فضا و مقررات ایمنی در اطراف مدرسه، کنترل وسایل رفت و آمد و خدمات حمل و نقل دانش آموزان در مدارس اردوهای تابستانی، راه حل دومی است که در سایه توسعه همکاریهای بین بخشی پدید می آید.

۳- رعایت استانداردهای فنی و بهداشتی و نکات ایمنی:

در طراحی واحداث ساختمانها، تولید ماشینها و ابزارکار وسایل نقلیه و ایجاد محیط سالم در آموزشگاهها، اصلاح نقشه تیب مدارس با توجه به آیین نامه بهداشت

محیط^۴ آموزشگاهها مؤکداً توصیه می شود. در احداث مدارس مسائلی از قبیل محل آن، مساحت زمین مدارس، تعداد طبقات ساختمان، سرویسهای بهداشتی، اتاق خدمات بهداشتی و کمکهای اولیه، نور، رطوبت، حرارت و دما، صدا، وضع آب آشامیدنی، چگونگی نظام جمع آوری و دفع زباله و فاضلاب، وجود دربهای خروجی اضطراری، داشتن حفاظ برای تراس ها و پله ها و لزوم کپسول های ضد حریق براساس استانداردهای بهداشتی موجود، ضروری ترین اصول آمادگی مدارس برای تعلیم و تربیت کودکان جامعه است.

۴- آموزش برای پیشگیری

آموزش برای پیشگیری شامل موارد زیر است:

- آموزش اصول ایمنی در برنامه درسی دانش آموزان
بالحاظ کردن ارتباط طولی و عمودی مطالب در پایه های مختلف تحصیلی.

- آموزش اصول ایمنی و کمکهای اولیه در فرصتهای ممکن به صورت فیلم، داستان، نمایش از طریق رسانه های همگانی درخانه و مدرسه.

- آموزش اصول ایمنی به اولیای مدرسه و والدین دانش آموزان.

ضرورت اجرای آموزش پیشگیری از حوادث برای کودکان و نوجوانان که آینده ساز

کشورند یکی از محورهای کلیدی فراگرد کلی توسعه اجتماعی است. مدارس به عنوان مهمترین منابع توسعه اجتماعی و اقتصادی می بایست بهره گیری از مشارکت سازمانها، نهادها و مردم را در زمینه تأمین سلامت کودکان، پیشگیری و کنترل حوادث، سرلوحه آموزش و پرورش عمومی قرار دهند و با توجه به راههای پیشگیری از حوادث نسبت به ارتقای کیفیت بهداشتی عرصه تعلیم و تربیت دانش آموزان کشور بیشتر از گذشته وارد عمل شوند و این امر را به عنوان یک مسؤولیت شرعی و اجتماعی تلقی کنند؛ چنانچه حضرت علی (ع) می فرمایند: "هرکس در حادثه و بلایی قرار گیرد که خودش عامل ایجاد آن نیست، برشما واجب است که در درمان او با مهربانی تمام بکوشید."^۵

پاورقیها:

۱- سانحه: حادثه ای راکه می تواند موجب تهدید سلامت و یا مرگ انسانها شود سانحه می خوانیم، اعم از آنکه دلایل بروز آن طبیعی باشد مانند زلزله و سیل و یا ساخته دست بشر باشد مانند حریق.

۲- پیام سازمان جهانی

بهداشت در سال ۱۹۹۳

۳- آسیب: به صدمه فیزیکی که در نتیجه مواجهه با عوامل فیزیکی یا شیمیایی به میزان بیش از قدرت تحمل بدن انسان ایجاد می شود، اطلاق می گردد.

۴- این آیین نامه در تاریخ ۷۱/۱۰/۳۰ به سازمان نوسازی ارائه شده است.

۵- نهج البلاغه: "من کنبت سبأ فی البلائه، وجب علیک التلطف فی علاج دانه."